

Методика наставе рачунарства

Владимир Филиповић

vladaf@matf.bg.ac.rs

Вишенично програмирање

Владимир Филиповић

vladaf@matf.bg.ac.rs

Нити у језику Јава

Преко нити (енг. thread) је обезбеђен један облик паралелизма (конкурентности) у програмском језику Јава.

У презентацији ће бити описани основни појмови који се односе на нити и начин рада са нитима на ниском нивоу.

Литература:

1. P. Hyde, Java Thread Programming.
2. M Adler, D. Herst, Mastering Java Threads.
3. S. Oaks, H. Wong, Java Threads.

Конкурентност у рачунарству

Конкурентност у оперативним системима: редна обрада (енг. batch processing), рад у раздељеном времену (енг. time-sharing), мултипрограмирање.

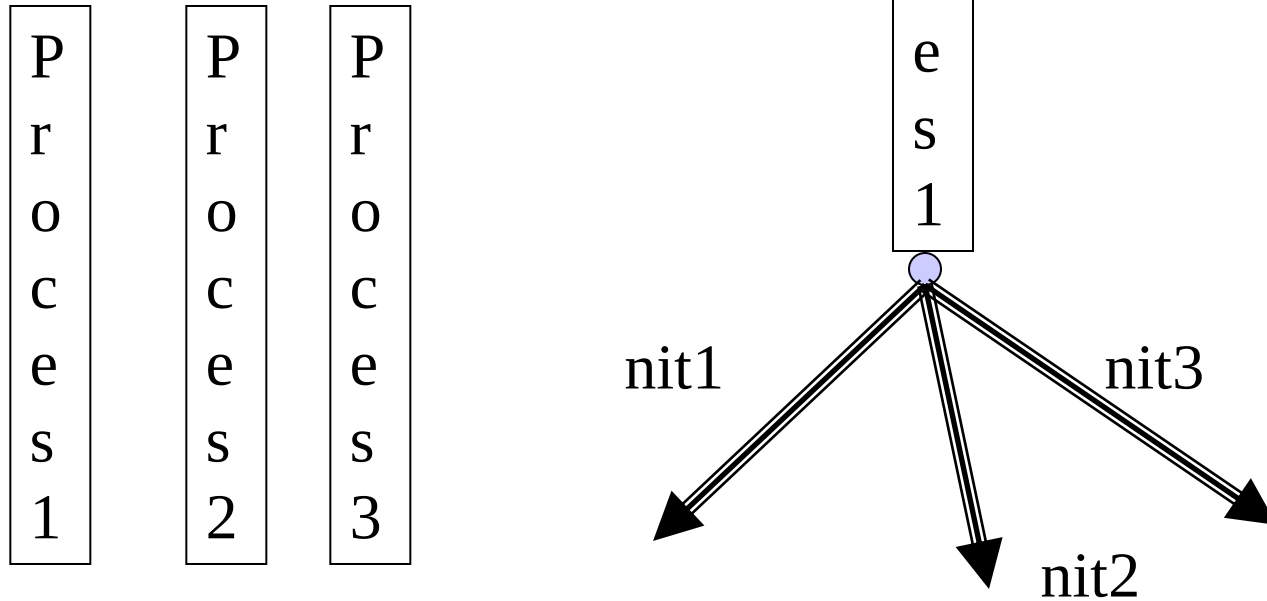
Логичка и физичка конкурентност.

Програмски језици који подржавају мултипрограмирање обезбеђују логичку конкурентност.

Процес - основни појам мултипрограмирања.

Процес и нит

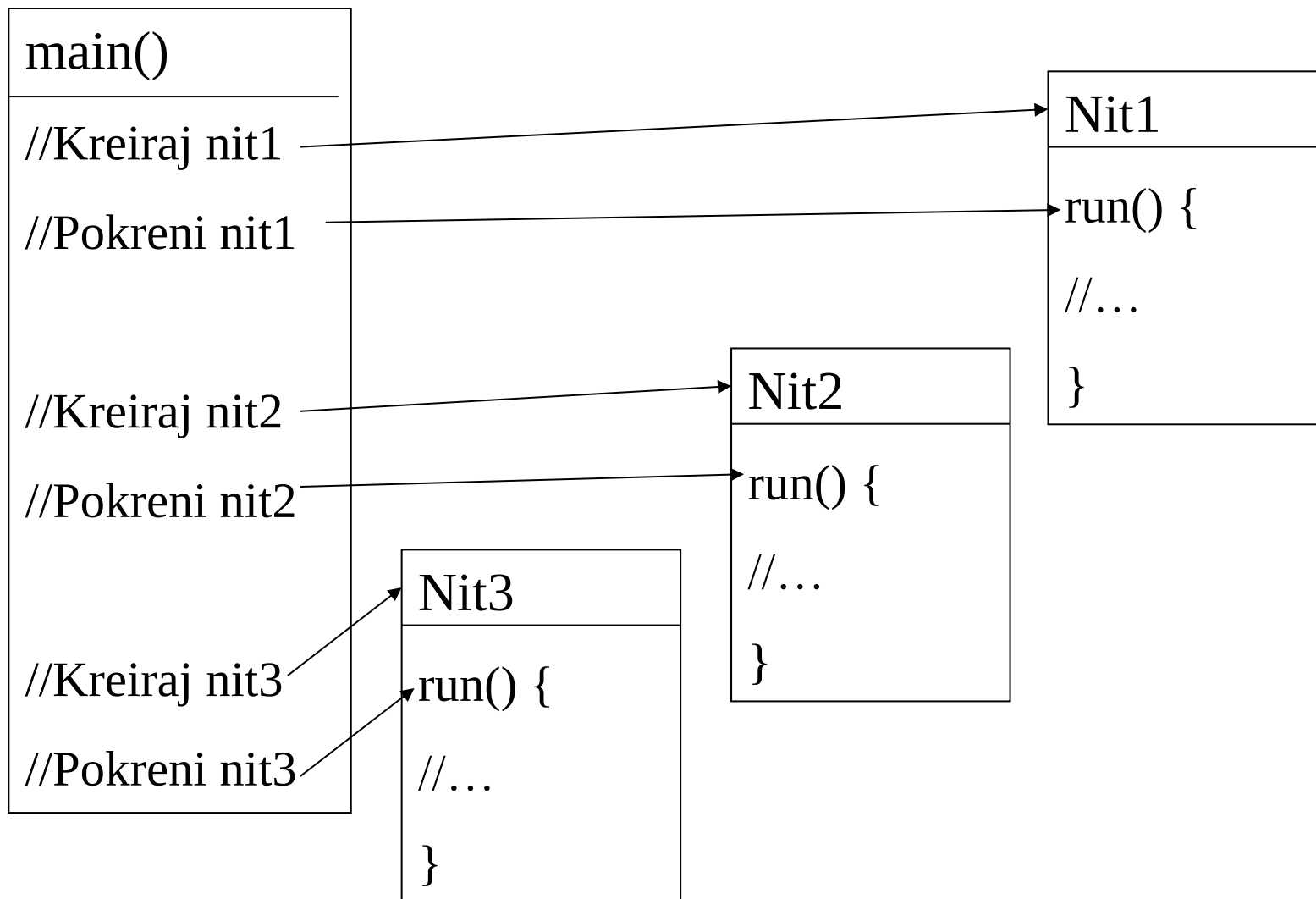
Конкурентност у Јави је остварена преко нити.

Нит је независан ток низа инструкција које се извршавају паралелно са неким другим токовима инструкција.

Целокупно функционисање Јаве је засновано на нитима.

Креирање нити

Креирање нити (2)

Методе за рад са нитима обезбедјује класа Thread. Конкретне нити су примерци класе Thread, али се могу креирати на два начина:

1. Као примерци неке поткласе класе Thread, при чему онда наслеђују све методе класе Thread од којих је најважнији метод run.
2. Као елементи неких класа које имплементирају интерфејс **Runnable** и метод run() овог интерфејса. Ово је једини метод интерфејса Runnable и служи за дефинисање шта ће дата нит радити у класи где се користи.

Други начин се чешће користи јер је прихватљивији са гледишта практичне примене.

Креирање нити (3)

java.lang.Thread

- `Thread(Runnable target)`
креира нову нит која позива метод `run()` објекта `target` који имплементира интерфејс `Runnable`.
- `void start()`
започиње ову нит, позива метод `run()`. Метод моментално враћа контролу текућој нити. Нова нит се извршава конкурентно.
- `void run()`
позива метод `run()` придруженог `Runnable` објекта.

java.lang.Runnable

- `void run()`
мора бити предевазиђен, а у телу се наводе наредбе које ће се извршити покретањем нити.

Прекидање нити

Нит се завршава када се заврши њен метод `run()` и то извршавањем наредбе `return`, након извршавања последње наредбе у телу метода или уколико се деси избацивање изузетка који се не ухвати унутар метода.

Метод `interrupt()` се може користити како би се затражио завршетак нити.

Када се за нит позове метод `interrupt()`, постави се тзв. статус прекида нити. То је маркер који поседује свака нит и који би требало повремено да проверава да ли је тај њен маркер постављен.

Међутим, уколико је нит блокирана, није могуће проверити њен статус прекида.

Прекидање нити (2)

Ту је од значаја изузетак `InterruptedException`. Када се метод `interrupt()` позове за нит која је блокирана при позиву попут `sleep()` или `wait()` (о којима ће бити речи касније), позив метода се завршава избацивањем изузетка типа `InterruptedException`.

Није обавезно да нит за која је „прекинута“ мора да се заврши. Прекид просто служи да привуче њену пажњу. „Прекинута“ нит може да одлучи како ће реаговати на прекид. Неке нити су веома важне, па могу руковати изузетком и наставити своје извршавање. Међутим, прилично је уобичајено да нит интерпретира прекид као захтев за завршетком.

Прекидање нити (3)

У том случају, метод `run()` је следећег облика:

```
public void run(){
    try {
        ...
        while(!Thread.currentThread().isInterrupted() && има још посла)
        {
            ради
        }
    } catch(InterruptedException e) {
        // нит је прекинута за време позива sleep() или wait()
    } finally {
        завршно чишћење, ако је потребно
    }
    // излазак из метода run() завршава нит
}
```


Прекидање нити (4)

`java.lang.Thread`

- `void interrupt()`
шаље нити захтев за прекид. Статус прекида нити се поставља на `true`. Ако је нит тренутно блокирана позивом метода `sleep()`, избацује се изузетак типа `InterruptedException`.
- `static boolean interrupted()`
тестира да ли је текућа нит (тј. нит која извршава ову наредбу) прекинута. Метод је статички. Позив овог метода има бочни ефекат - ресетује статус прекида текуће нити на `false`.
- `boolean isInterrupted()`
тестира да ли је нит прекинута. За разлику од статичког метода `interrupted()`, позив овог метода не мења статус прекида нити.
- `static Thread currentThread()`
враћа `Thread` објекат који представља нит која се тренутно извршава.

Стање нити

Нит се може налазити у једном од 6 стања:

1. new
2. runnable
3. blocked
4. waiting
5. timed waiting
6. terminated

Како би се утврдило у ком стању је тренутно нит, може се позвати метод `getState()`.

Стање нити (2)

1. New

Када се нит креира коришћењем оператора `new`, нпр. `new Thread(r)`, она се још увек не извршава. Таква нит је у стању `new`.

2. Runnable

Након што се позове метод `start`, нит прелази у стање `runnable`. Заправо, `runnable` нит може, а не мора да се извршава. На оперативном систему је да да нити време за извршавање. Након што нит започне извршавање, она не мора наставити да се извршава.

У ствари, пожељно је да се нити повремено паузирају, како би и друге нити добиле шансу да се извршавају. Детаљи извршавања нити зависе од оперативног система. Системи који имају тзв. „preemptive scheduling“ дају свакој `runnable` нити делић времена за извршавање. Након што се то време потроши, оперативни систем даје другој нити шансу да ради. Приликом избора следеће нити, оперативни систем узима у обзир приоритете нити. Међутим, мали уређаји, попут мобилних телефона могу да користе „cooperative scheduling“. У таквом уређају, нит губи контролу једино када позове метод `yield` или када блокира или чека.

Стање нити (3)

3. Blocked

Нит која је у овом стању је привремено неактивна. Таква нит не извршава никакав кôд и користи минималне ресурсе. Када нит покуша да добије катанац објекта који тренутно држи нека друга нит, она прелази у стање `blocked`. Нит постаје одблокирана када се све остале нити одрекну катанца и распоређивач нити допусти тој нити да га узме.

Када је нит у стању `blocked` (или, наравно, када се заврши), друга нит ће бити распоређена да се извршава.

4. Waiting

Нит која је у овом стању је привремено неактивна. Таква нит не извршава никакав кôд и користи минималне ресурсе. Када нит чека да друга нит обавести распоређивача нити о неком услову, она је у стању `waiting`. Ово се дешава позивањем метода `wait()` класе `Object` или метода `join` класе `Thread` или чекањем на `Lock` или `Condition` из пакета `java.util.concurrent`.

Када је нит у стању `waiting` (или, наравно, када се заврши), друга нит ће бити распоређена да се извршава.

Стање нити (4)

5. Timed waiting

Неколико метода за рад са нитима поседује параметар `timeout`. Њихово позивање узрокује да нит пређе у стање `timed waiting`. Нит излази из овог стања након истека задатог времена или ако прими одговарајућу нотификацију. Методи са параметром `timeout` су `sleep()` класе `Thread`, `wait()` класе `Object`, `join()` класе `Thread`, `tryLock()` класе `Lock` и `await()` класе `Condition`.

6. Terminated

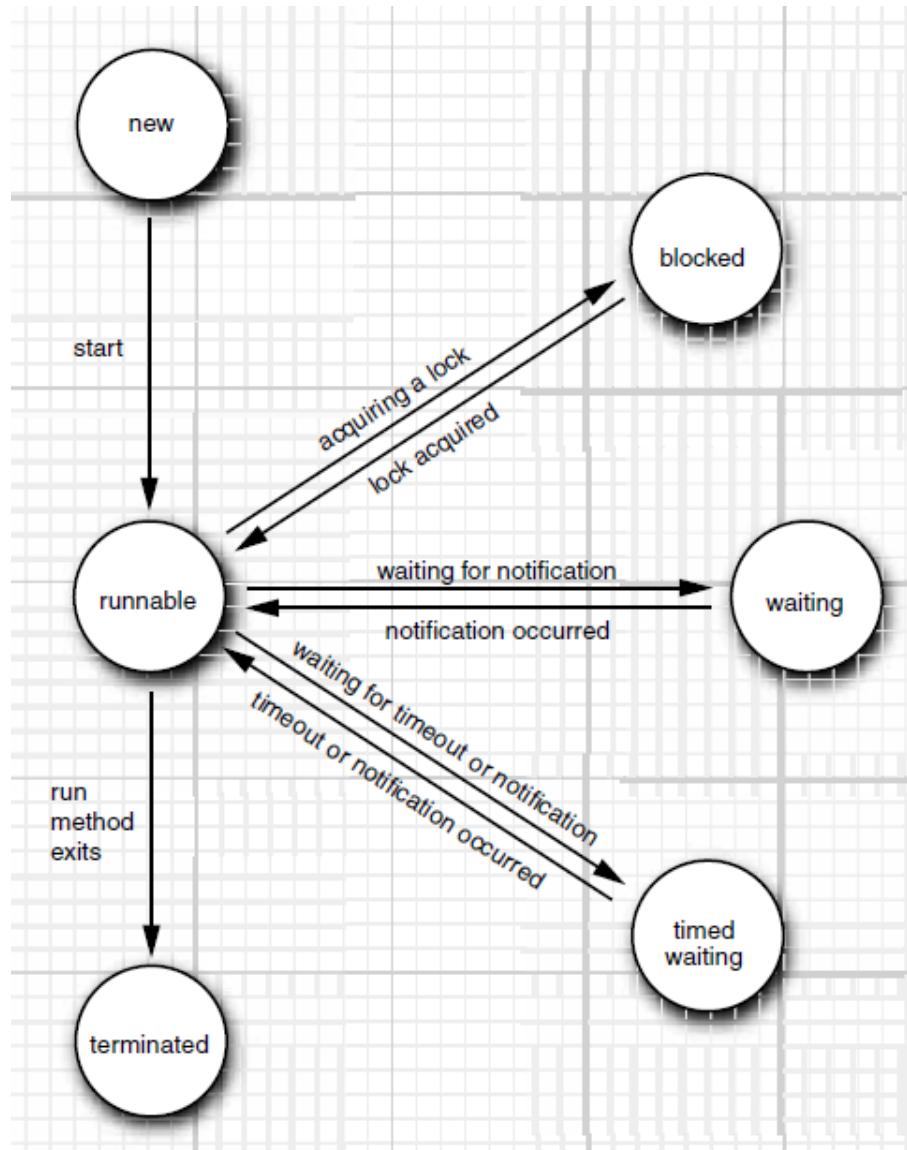
Нит је у стању `terminated` из једног од следећа два разлога:

- умрла је природном смрћу јер је њен метод `run()` завршен нормално
- умрла је изненада јер је неухваћени изузетак завршио метод `run()`.

Поред тога, могуће је убити нит позивом метода `stop()`. Међутим, овај метод је застарео и никада га не треба позивати из сопственог кода.

Стање нити (5)

Стање нити (6)

java.lang.Thread

- `void join()`
чека да се одређена нит заврши.
- `void join(long millis)`
чека да се одређена нит заврши или да прође задати број милисекунди.
- `Thread.State getState()`
враћа стање текуће нити: једно од NEW, RUNNABLE, BLOCKED, WAITING, TIMED_WAITING, TERMINATED
- **`void stop()`**
зауставља нит. Застарео!
- **`void suspend()`**
суспендује извршавање текуће нити тј. блокира текућу нит све док нека друга нит не позове метод `resume`. Застарео!
- **`void resume()`**
наставља текућу нит. Валидан је само након што је позван метод `suspend()`. Застарео!

Приоритет нити

Нити могу имати разне приоритете. У принципу, нити које су интерактивне треба да имају виши приоритет у односу на нити које реализују обимна израчунавања.

Приоритет нити у Јави је одређен бројем. Овде нижи број одговара нижем приоритету, а виши број вишем приоритету.

Јава обезбеђује константе: `Thread.MAX_PRIORITY`, `Thread.MIN_PRIORITY` и `Thread.NORM_PRIORITY` за задавање приоритета.

Приоритет се задаје преко метода:

`setPriority(int priority)`

Приоритет нити (2)

java.lang.Thread

- `void setPriority(int newPriority)`
поставља приоритет текуће нити. Приоритет мора бити између `Thread.MIN_PRIORITY` и `Thread.MAX_PRIORITY`. Користити `Thread.NORM_PRIORITY` за нормалан приоритет.
- `static int MIN_PRIORITY`
минималан приоритет који нит може имати. Вредност је 1.
- `static int NORM_PRIORITY`
подразумевани приоритет нити. Вредност 5.
- `static int MAX_PRIORITY`
максималан приоритет који нит може имати. Вредност 10.
- `static void yield()`
Уколико постоје друге `runnable` нити приоритета бар оноликог колики је приоритет текуће нити, оне ће бити распоређене следеће. Метод је статички.

Демон - нит

Нити које се извршавају у позадини да би подржали функционисање Јава окружења, називају се демон - нити.

Такве нити су: управљач часовником, скупљач отпадака, нит за ажурирање екрана итд.

Нити које креира програмер нису даемон - нити, већ корисничке нити. Може се подесити тако да се корисничке нити претворе у демон-нити.

java.lang.Thread

- `void setDaemon(boolean isDaemon)`
означава текућу нит као демонску или корисничку. Овај метод мора се позвати пре него што се нит стартује.
- `boolean isDeamon()`
враће `true` или `false` у зависности од тога да ли је текуће нит демон-нит

Групписање нити

Нити се организују по групама. Група нити је колекција нити којом је могуће манипулисати одједном.

Тако, на пример, нити једног аплета чине групу. Аплет може да манипулише само нитима из своје групе (не и другима!) Један аплет не може да стопира ажурирање екрана јер се то извршава помоћу нити друге групе.

Групе нити су хијерархијски организоване. Знају се родитељске нити и нити-деца (настали из родитељских). Постоји низ метода за манипулисање групама тредова:

`getThreadGroup()` из класе `java.lang.Thread`

`getParent()` из класе `java.lang.ThreadGroup` итд.

Груписање нити (2)

Подразумевано, све нити које креира програмер припадају истој групи нити, али могуће је извршити и другачија груписања.

Почев од Јаве 5.0 не треба користити групе нити у сопственим програмима.

Класа `ThreadGroup` имплементира интерфејс `UncaughtExceptionHandler`.

Њен метод `uncaughtException()` врши следећу акцију:

1. ако група нити има родитеља, позива се метод `uncaughtException()` родитељске групе.
2. иначе, ако метод `getDefaultExceptionHandler()` врати не-null handler, он се позива
3. иначе, ако је `Throwable` инстанца класе `ThreadDeath`, ништа се не дешава
4. иначе, име нити и запис са стека извршавања за `Throwable` се штампају на `System.err`.

Проблем синхронизације

Нити често деле неке ресурсе (податке) и уколико се није пажљиво приликом оперисања са њима, могу да се појаве нежељени резултати.

На пример, нека две нити штампају два различита документа. Ако те нити раде истовремено, мало штампа један, мало други (и тако наизменично), онда ћемо добити мешавину два документа, а не одвојено одштампана два документа.

Пример. Симулира се рад банке са рачунима корисника. На псеудослучајан начин се генеришу трансакције којима се премештају средства између ових рачуна. Сваки од рачуна има једну нит. Свака од трансакција премешта одређену (псеудослучајним путем генерисану) своту новца са рачуна који опслужује дата нит на други (псеудослучајним путем изабрани) рачун.

Проблем синхронизације (2)

Пример (наставак). Имплементација је једноставна. Креира се класа Bank која садржи метод transfer, који преноси неку количину новца са једног рачуна на други. У овој једноставној имплементацији се не разматра могућност неконзистенције стања на рачуну. Следи код метода:

```
public void transfer(int from, int to, double amount)
// CAUTION: unsafe when called from multiple threads
{
    System.out.print(Thread.currentThread());
    accounts[from] -= amount;
    System.out.printf(" %10.2f from %d to %d", amount, from, to);
    accounts[to] += amount;
    System.out.printf(" Total Balance: %10.2f%n", getTotalBalance());
}
```


Проблем синхронизације (3)

Пример (наставак). Класа `TransferRunnable` има следећу структуру. Њен метод `run` врши премештање средстава са датог (фиксiranог) рачуна. У свакој од итерација, метод `run` псеудослучајно бира циљни рачуни и износ, позива метод `transfer` над објектом класе `bank` и потом спава током псеудослучајног периода:

```
class TransferRunnable implements Runnable {  
    ...  
    public void run() {  
        try {  
            int toAccount = (int) (bank.size() * Math.random());  
            double amount = maxAmount * Math.random();  
            bank.transfer(fromAccount, toAccount, amount);  
            Thread.sleep((int) (DELAY * Math.random()));  
        }  
        catch (InterruptedException e) {}  
    }  
}
```


Проблем синхронизације(4)

Пример (наставак). Као што смо видели, на крају сваке трансакције метод `method` рачуна укупан износ и приказује га на стандардном излазу.

Овај програм никад не завршава са радом, па је потребно притиснути комбинацију тастера **CTRL+C** са савршетак.

Када се извршава програм, требало би да укупан износ новца (тј. сума стања на свим рачунима) буде непромењена, јер се новац само сели са једног рачуна на други.

Типичан излаз из који генерише програм је:

...

Thread[Thread-14,5,main] 521.51 from 14 to 22 Total Balance: 100000.00

Thread[Thread-13,5,main] 359.89 from 13 to 81 Total Balance: 100000.00

...

Thread[Thread-36,5,main] 401.71 from 36 to 73 Total Balance: 99291.06

Thread[Thread-35,5,main] 691.46 from 35 to 77 Total Balance: 99291.06

Проблем синхронизације (5)

Пример (наставак). Као што се може видети, постоји грешка. У првих неколико трансакција баланс банке остаје \$100,000, што је тачна вредност када има 100 рачуна на којима се стање \$1,000.

Међутим, после неког времена, баланс почиње да се полако мења. Некад се догоди да грешка настане брже, а некад треба много времена да баланс постане погрешан. У сваком случају, банка са оваквим софтвером не би била сигурно место за штедњу!

У овом примеру, проблем настаје када две нити симултано покушавају да ажурирају исти рачун. Претпоставимо да две нити симултано извршавају наредбу:

```
accounts[to] += amount;
```

Проблем је у томе што ова наредба није атомичка операција.

Проблем синхронизације (6)

Пример (наставак). Ова Јава наредба се може реализовати следећим наредбама бајт-кода (тј. следећим корацима):

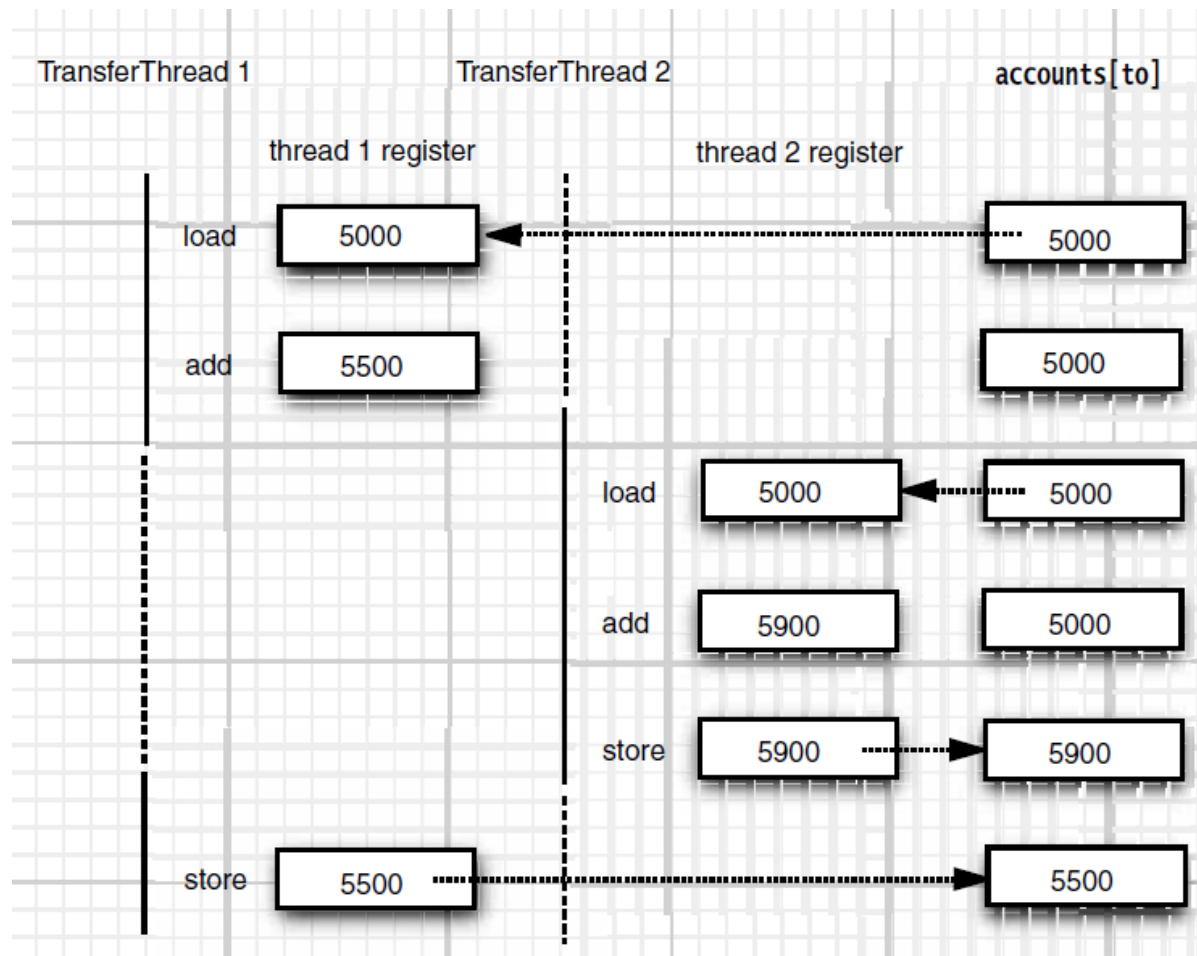
1. Учитај `accounts[to]` у регистар JVM.
2. Изврши сабирање тј. увећање садржаја регистра JVM.
3. Врати резултат из регистра у `accounts[to]`.

Претпоставимо да је прва нит извршила коараке 1 и 2, а да је потом прекинуто њено извршавање. Нека се онда пробудила друга нит и нека је ажурирала исти елеменат низа рачуна (извршила сва три корака). Потом се пробудила прва нит и извршила корак 3. Овим извршењем корака 3 су избрисане промене које је направила друга нит и рачуни су постали некоректни.

Проблем синхронизације (7)

Пример (наставак). Претходно описану ситуацију илуструје дијаграм активности:

Проблем синхронизације (8)

Пример (наставак). Шанса за уочавање проблема је у овом примеру повећана преплитањем наредби за приказ на стандардни излаз са наредбама којима се ажурира стање на рачуну.

Ако би се уклониле наредбе за приказ, битно се умањује ризик од настанка грешке, јер нит има јако мало посла пре него што заспе, па није много очекивано да ће распоређивач прекинути рад нити у сред израчунавања.

Међутим, ризик од грешке је смањен, али није нестао. Ако се извршава јако много нити на веома оптерећеном рачунару, и програм без приказа ће опет дати погрешне резултате.

Основни проблем је то што метод **transfer** може бити прекинут у сред рада. Ако би се могло обезбедити да се овај метод изврши до краја пре него што нит изгуби контролу, тада стање рачуна никада неће бити корумпирано.

Катанци

Разумевање синхронизације нити је једноставније када се прво проуче катанци и услови.

Пакет обезбеђује класе за реализацију ових фундаменталних механизма.

У основи, заштита блока кода помоћу катанца, тј. помоћу објекта типа `ReentrantLock` из пакета `java.util.concurrent` изгледа овако:

```
mojKatanac.lock(); // ReentrantLock објекат
try{
    критична секција
}finally{
    mojKatanac.unlock();
}
```

Оваква конструкција гарантује да у сваком тренутку само једна нит може ући у критичну секцију. Оног тренутка када једна нит закључа катанац, ниједна друга нит не може проћи наредбу `lock`.

Катанци (2)

Када друге нити позову метод `lock`, оне се деактивирају све док нит која је позвала метод `lock` не откључа катанац.

Напомена. Од кључног је значаја да се операција `unlock` извршава унутар клаузе `finally`. Наиме, уколико кôд унутар критичне секције избаци изузетак, катанац се мора откључати - иначе, остале нити ће заувек остати блокиране.

Пример. Коришћење катанца ради заштите метода `transfer` класе `Banka`.

```
public class Banka1
{
    private Lock bankaLock = new ReentrantLock();
    // ReentrantLock implementira interfejs Lock
    ...
}
```


Катанци (3)

Пример (наставак).

```
public void transfer(int sa, int na, int iznos)
{
    bankaLock.lock();
    try
    {
        System.out.println(Thread.currentThread());
        racuni[sa] -= iznos;
        System.out.printf(" %10.2f sa %d na %d", iznos, sa, na);
        racuni[na] += iznos;
        System.out.printf(" Ukupan iznos: %10.2f%n",
            getUkupnoStanje());
    }
    finally
    {
        bankaLock.unlock();
    }
}
```


Катанци (4)

Претпоставимо да једна нит позове метод `transfer` и буде прекинута пре него што заврши. Претпоставимо да друга нит такође позове метод `transfer`. Друга нит не може добити катанац и блокира у позиву метода `lock`. Она се деактивира и мора да чека да прва нит заврши извршавање метода `transfer`. Када прва нит откључа катанац, друга може наставити своје извршавање.

Када се у програм унесу ове измене, он се може извршавати заувек, а укупно стање у банци никада неће постати погрешно.

Приметимо да сваки `Banka` објекат поседује сопствени `ReentrantLock` објекат. Ако две нити покушају да приступе истом `Banka` објекту, катанац служи за серијализацију приступа. Међутим, ако две нити приступају различитим `Banka` објектима, онда свака нит добија различит катанац и ниједна не блокира, што и јесте жељено понашање.

Катанци (5)

Катанац се зове „са поновљеним уласцима“ (енг. reentrant), јер нит може у више наврата да добија катанац који већ поседује.

Катанац прати тзв. „бројач држања“, односно утњеждених позива метода `lock`. Нит мора да позове `unlock` за сваки позив `lock` како би ослободила катанац. Захваљујући овоме, код заштићен катанцем може позвати други метод који користи исте катанце.

Генерално, штите се блокови кода који ажурирају дељени објекат или му приступају. Тако се постиже да се ове операције извршавају у потпуности пре него што друга нит може да користи исти објекат.

Напомена. Потребно је бити пажљив да се код у критичној секцији не заобиђе избацивањем изузетка. Уколико се избаци изузетак пре краја критичне секције, `finally` клауза ослобађа катанац, али објекат може бити у оштећеном стању.

Катанци (6)

java.util.concurrent.locks.Lock

- `void lock()`
дохвата текући катанац, блокира ако нека друга нит већ поседује катанац.
- `void unlock()`
ослобађа текући катанац.

java.util.concurrent.locks.ReentrantLock

- `ReentrantLock()`
конструира катанац који се може користити за заштиту критичне секције.
- `ReentrantLock(boolean fair)`
конструира катанац са задатом политиком праведности. Праведан катанац фаворизује нит која је чекала дуже. Међутим, гарантовање праведности може значајно утицати на перформансе. Према томе, подразумевано је да катанци нису праведни.

Напомена. Звучи лепше бити праведан, али праведни катанци су доста спорији од регуларних. Једино у случају да постоје специфични разлози због којих је праведност кључна за програм, само тада треба користити праведне катанце.

Условни објекти

Често нит уће у критичну секцију само да би открила да не може да настави даље док неки услов не буде испуњен. За руковање нитима које су добиле катанац, али не могу радити нешто корисно користи се условни објекат. Из историјских разлога, условни објекти се често називају и условне променљиве.

Пример. У случају банкесе поставља додатни, логични захтев: не сме бити преноса новца са рачуна који нема довољно средстава.

Приметимо да не можемо користити код попут

```
if(racuni[sa] >= iznos)
    banka.transfer(sa, na, iznos);
```

Наиме, потпуно је могуће да текућа нит буде деактивирана између успешне провере постојања довољних средстава и позива метода `transfer`, па да до тренутка када се нит поново активира, стање на рачуну постане ниже од потребног.

Условни објекти (2)

Пример (наставак). Дакле, неопходно је обезбедити да ниједна друга нит не може модификовати стање између провере услова и акције трансфера. То се чини заштитом и услова и акције трансфера катанцем.

```
public void transfer(int sa, int na, int iznos){
    bankaLock.lock();
    try{
        while(racuni[sa] < iznos){
            // cekanje
            ...
        }
        // prenos sredstava
        ...
    }finally{
        bankaLock.unlock();
    }
}
```


Условни објекти (3)

Пример (наставак). Шта да се ради када нема довољно новца на рачуну? Чекамо док га нека друга нит не дода. Али постоји проблем: нит која подиже новац је управо добила ексклузивни приступ катанцу `bankaLock`, па ниједна друга нит нема шансу да изврши улагање на рачун. Ту насупају условни објекти.

Сваки катанац може имати један или више придружених условних објеката. Условни објекат се добија позивом метода `newCondition()`.

Пожељно је да име објекта асоцира на услов који он представља.

```
class Banka1{
    private Condition dovoljnoSredstava;
    ...
    public Banka1(){
        ...
        dovoljnoSredstava = bankaLock.newCondition();
    }
}
```


Условни објекти (4)

Пример (наставак). Уколико се при извршавању метода за преност открије да није доступна довољна количина новца, онда се позива `dovoljnoSredstava.await()`;

Текућа нит се онда деактивира и ослобађа се катанац `bankaLock`. Тиме се допушта да га узме нека друга нит која ће, евентуално, повећати стање на рачуну.

Након што нит позове метод `await`, та нит постаје део тзв. скупа чекајућих нити за тај услов. Нит се не реактивира када катанац постане доступан, већ остаје деактивирана све док друга нит не позове метод `signalAll` за исти услов.

Дакле, када друга нит изврши трансфер новца, треба да позове `dovoljnoSredstava.signalAll()`;

Условни објекти (5)

Позив метода `signalAll` реактивира све нити које чекају на тај услов. Нити се уклоне из скупа чекајућих нити за тај услов, оне су поново у стању `runnable` и распоређивач их може активирати.

У том тренутку оне ће покушати да поново добију катанац. Чим катанац постане доступан, једна од њих ће га добити и наставити тамо где је стала, а то је завршетак позива метода `await`.

Нит која се сада извршава поново тестира услов одређен условним објектом. Нема гаранције да је он сада испуњен – метод `signalAll` просто даје сигнал нитима које чекају да је услов **можда** сада испуњен и да има смисла поново извршити проверу.

Генерално, позив метода `await` треба да буде у петљи облика:

```
while( !(ok_nastaviti) )  
    uslovni_objekat.await();
```


Условни објекти (6)

Од кључног је значаја да нека друга нит у неком тренутку позове метод `signalAll`. Када нит позове `await`, нема начина да саму себе реактивира. Она се узда у друге нити. Уколико ниједна од њих не реактивира нит која чека, она се никада више неће извршавати. То може водити неугодној ситуацији смртоносног блокирања.

Уколико су све остале нити блокиране и последња активна позове `await` не одблокирајући ниједну од осталих нити, она такође бива блокирана. Ниједна нит не остаје да одблокира остале и програм стаје (не завршава се извршавање, али ништа се ни не дешава).

Условни објекти (7)

Када је потребно позивати `signalAll`? Увек када се стање објекта промени на начин који може утицати на нити које чекају.

Пример. У случају банке, кад год се стање на рачуну промени, нитима које чекају треба дати нову шансу да провере стање. Дакле, позива се метод `signalAll` када се заврши са преносом средстава.

```
public void transfer(int sa, int na, int iznos){
    bankaLock.lock();
    try{
        while(racuni[sa] < iznos)
            dovoljnoSredstava.await();
        // prenos sredstava
        ...
        dovoljnoSredstava.signalAll();
    }finally{
        bankaLock.unlock();
    }
}
```


Условни објекти (8)

Позив метода `signalAll` не активира моментално нит која чека. Он једино одблокира нити које чекају како би се могле надметати за катанац након што га текућа нит ослободи.

Други метод, `signal`, одблокира само једну, случајно одабрану, нит из скупа чекајућих нити са тај услов. То је ефикасније него одблокиравање свих нити, али постоји опасност: ако случајно изабрана нит и даље не може да настави, она поново постаје блокирана, па ако ниједна друга нит не позове `signal`, настаје смртоносно блокирање.

Напомена. Нит може звати методе `await`, `signalAll` и `signal` за условне објекте само када поседује катанац придружен том условном објекту.

Цена која мора да се плати када се користи механизам синхронизације за заштиту приступа дељеним подацима јесте успорење.

Условни објекти (9)

java.util.concurrent.locks.Lock

- `Condition newCondition()`
враћа condition објекат придружен текућем катанцу.

java.util.concurrent.locks.Condition

- `void await()`
ставља текућу нит у скуп чекајућих нити за текући услов.
- `void signalAll()`
одблокира све нити из скупа чекајућих нити за текући услов.
- `void signal()`
одблокира једну случајно изабрану нит из скупа чекајућих нити за текући услов.

Синхронизовани објекти и методи

Интерфејси `Lock` и `Condition` додати су у `Java SE 5.0` како би омогућили програмерима висок ниво контроле над закључавањем.

Међутим, у већини ситуација толика контрола није неопходна, већ се може се користити механизам који је уграђен у Јаву. Сваки објект у Јави има интерни катанац.

Уколико је метод декларисан са кључном речју `synchronized`, катанац текућег објекта штити читав метод.

То значи да нит, да би позвала метод, мора прибавити унутрашњи катанац објекта.

Синхронизовани објекти и методи (2)

Другим речима,

```
public synchronized void metod()
{
    telo metoda
}
```

је еквивалентно са

```
public void metod()
{
    this.intrinsicLock.lock();
    try
    {
        telo metoda
    }
    finally
    {
        this.intrinsicLock.unlock();
    }
}
```


Синхронизовани објекти и методи (3)

Унутрашњи катанац објекта има само један придружени услов. Метод `wait` додаје нит у скуп чекајућих нити, а методи `notifyAll` и `notify` одблокиравају нити које чекају.

Другим речима, позиви `wait` и `notifyAll` еквивалентни су са:
`intrinsicCondition.await` и `intrinsicCondition.signalAll`

Методи `wait`, `notifyAll` и `notify` су `final` методи класе `Object`. Методи условних објеката (тј. класе `Condition`) зову се `await`, `signalAll` и `signal`.

Синхронизовани објекти и методи (4)

Пример. Класа `Banka` може се имплементирати на следећи начин:

```
class Banka2
```

```
{
```

```
    private double[] racuni;
```

```
    public synchronized void transfer(int sa, int na, double iznos)
```

```
    throws InterruptedException
```

```
{
```

```
    while(racuni[sa] < iznos)
```

```
        wait();
```

```
    // чека на једини услов унутрашњег катанца објекта
```

```
    racuni[sa] -= iznos;
```

```
    racuni[na] += iznos;
```

```
    notifyAll(); // обавештава све нити које чекају на услов
```

```
}
```

```
    public synchronized double getUkupnoStanje()
```

```
    {...}
```

```
}
```


Синхронизовани објекти и методи (5)

Као што се може видети, коришћење кључне речи `synchronized` води много концизнијем коду.

Наравно, да би се тај код разумео, неопходно је знати да сваки објект поседује унутрашњи катанац, коме је придружен унутрашњи услов. Катанац управља нитима које покушавају да уђу у `synchronized` метод. Услов управља нитима које су позвале метод `wait`.

Допуштено је и статички метод класе декларисати као `synchronized`. Уколико се такав метод позове, он добија унутрашњи катанац придруженог `Class` објекта.

Пример. Да класа `Banka` има статички `synchronized` метод, тада би катанац објекта `Banka.class` био закључан приликом његовог позива. Последица би била да ниједна друга нит не би могла да позове нити тај нити било који други `synchronized` статички метод исте класе.

Синхронизовани објекти и методи (6)

Унутрашњи катанаци и услови имају извесна ограничења. Између осталог:

- није могуће прекинути нит која покушава да добије катанац
- није могуће задати timeout период за покушај добијања катанца
- поседовање само једног услова по катанцу може бити неефикасно.

Препорука да ли у коду користити Lock и Condition објекте или synchronized методе:

- најбоље је не користити ни једно ни друго. У многим ситуацијама може се користити неки од механизма тј. колекција из пакета `java.util.concurrent`
- уколико кључна реч synchronized „ради“ у конкретној ситуацији, треба је користити. Тако се пише мање кода, па је мање грешака.
- користити катанце и условне објекте ако постоји специфична потребу за додатном моћи коју ове конструкције пружају.

Синхронизовани објекти и методи (7)

java.lang.Object

Сви методи описани на овом слајду могу бити позивани искључиво из синхронизованог метода или блока. Уколико текућа нит не поседује катанац текућег објекта ови методи избацују изузетак `IllegalMonitorStateException`.

- `void notifyAll()`
одблокира нити које су позвале `wait()` за текући објекат.
- `void notify()`
одблокирава једну, случајно изабрану нит од оних које су позвале `wait()` за текући објекат.
- `void wait()`
узрокује да нит чека да буде обавештена (енг. notified).
- `void wait(long millis)`
- `void wait(long millis, int nanos)`
узрокују да нит чека док не буде обавештена или док не истекне задата количина времена.

Параметри: `millis` број милисекунди, `nanos` број наносекунди $< 1,000,000$

Проблеми при извршењу нити

Катанци и услови не могу решити све проблеме који могу настати у вишенитном програмирању.

Приликом паралелног извршавања више нити могу појавити разни проблеми, као што су:

Смртоносно блокирање, смртоносни загрљај (енг. deadlock): ситуација кад се све нити нађу у стању блокирања.

Живо блокирање (енг. livelock): кад све нити нешто раде, али нема напретка јер су превише заузете одговарањем једна другој да би могле да наставе користан рад.

Изгладњивање (енг. starvation): нит није у могућности да добије регуларни приступ дељеном ресурсу.

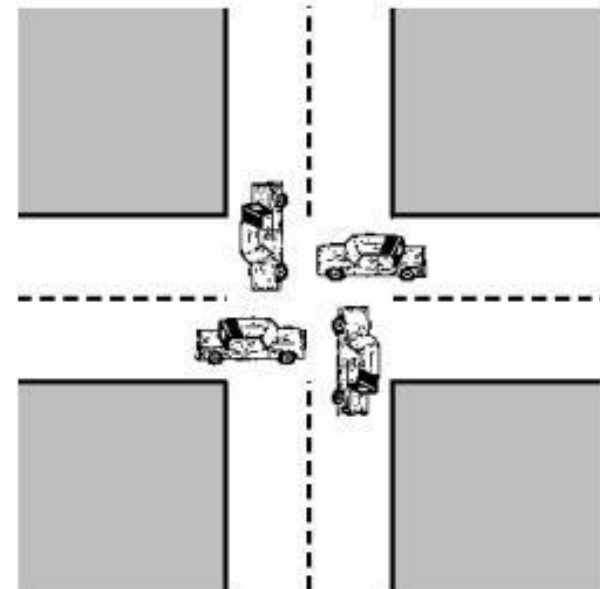
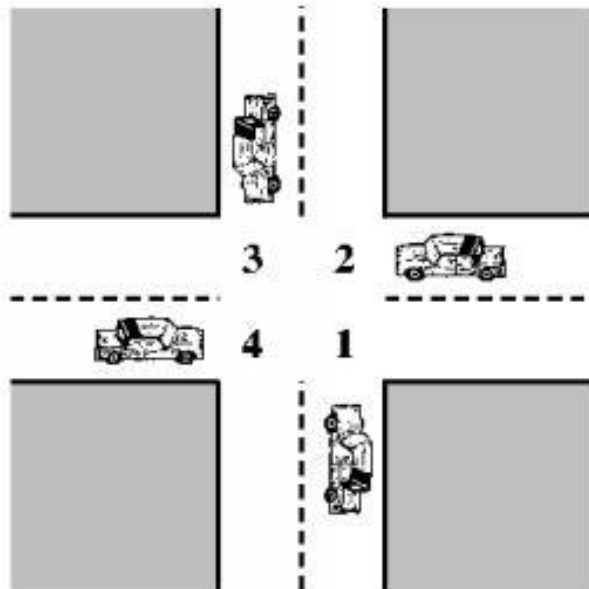
Да би се проблеми избегли, треба озбедити узајамно искључивање критичних секција, приступачност ресирсима за све нити, поштеност у извршавању нити.

Смртоносно блокирање

Смртоносно блокирање описује ситуацију у којој су две или више нити заувек блокиране, јер свака од њих чека неку другу.

Пример смртоносног блокирања: раскрсница.

Смртоносно блокирање (2)

Пример. Илуструје смртоносно блокирање.

```
public class SmrtonosniZagrljaj {  
    static class Japanac {  
        private final String name;  
        public Japanac( String name ) {  
            this.name = name;  
        }  
        public String getName() {  
            return this.name;  
        }  
        public synchronized void nakloniSe( Japanac kolega ) {  
            System.out.format( "%s: %s" + " se naklonio!%n", this.name, kolega.getName() );  
            kolega.uzvratiNaklon( this );  
        }  
        public synchronized void uzvratiNaklon( Japanac kolega ) {  
            System.out.format( "%s: %s" + " je uzvratio naklon!%n",  
                               this.name, kolega.getName() );  
        }  
    }  
}
```


Смртоносно блокирање (3)

Пример (наставак).

```
public static void main( String[] args ) {  
    final Japanac katsuki = new Japanac( "Tatsuaki Katsuki" );  
    final Japanac honda = new Japanac( "Keisuke Honda" );  
    new Thread( new Runnable()  
    {  
        public void run()  
        {  
            katsuki.nakloniSe( honda );  
        }  
    } ).start();  
    new Thread( new Runnable()  
    {  
        public void run()  
        {  
            honda.nakloniSe( katsuki );  
        }  
    } ).start();  
}
```


Смртоносно блокирање (4)

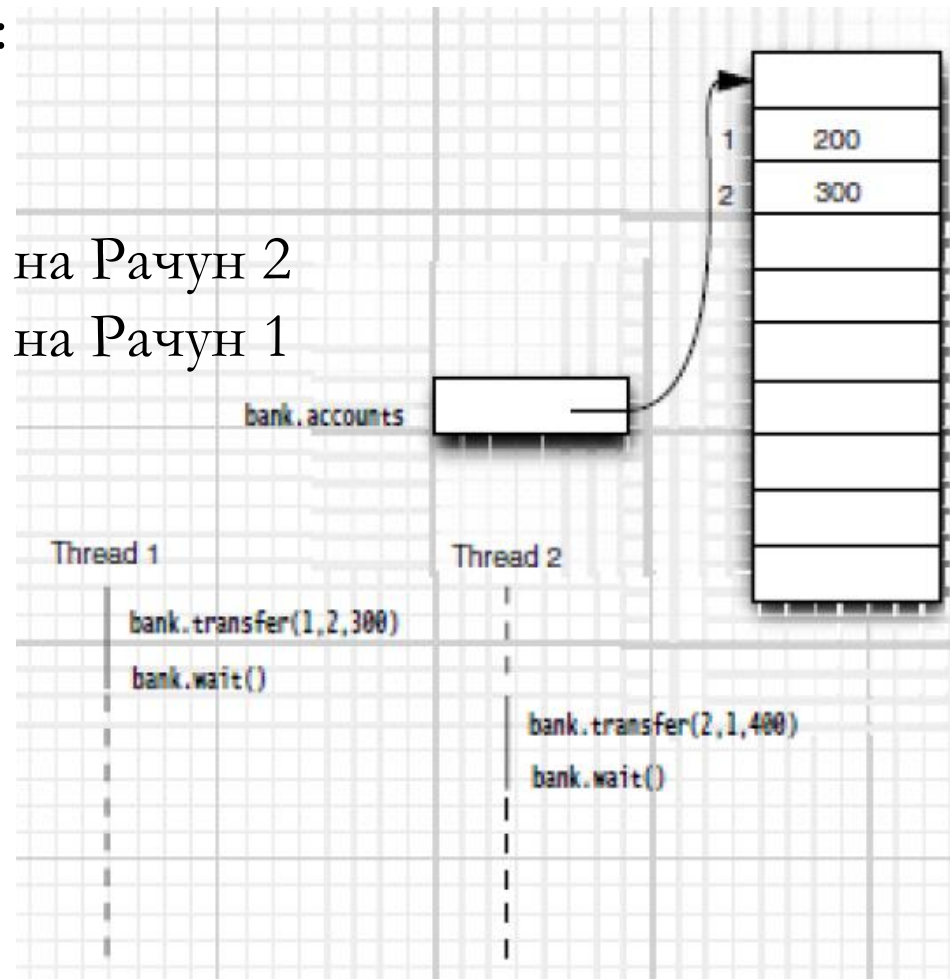
Пример. Односи се на банку, а илуструје смртоносно блокирање. Размотримо следећу ситуацију:

Рачун 1: \$200

Рачун 2: \$300

Нит 1: Пренос \$300 са Рачун 1 на Рачун 2

Нит 2: Пренос \$400 са Рачун 2 на Рачун 1

Смртоносно блокирање (5)

Пример (наставак). Јасно је да су нити 1 и 2 блокиране. Ниједна не може да настави јер на рачунима 1 и 2 нема довољно средстава.

Да ли је могуће да све нити буду блокиране јер свака чека на још новца? У првој верзији програма смртоносно блокирање се не може десити из једноставног разлога: износ сваког трансфера је највише \$1,000. Како имамо 100 рачуна и укупно \$100,000 на њима, бар један од рачуна мора имати бар \$1,000 у сваком тренутку. Према томе, нит која преноси новац са тог рачуна може наставити са радом.

Пример. Међутим, ако се промени метод `run` тако што се уклони ограничење од \$1,000 по трансакцији, може се брзо десити смртоносни загрљај. Ако се нпр. постави `BROJ_RACUNA` на 10, конструише сваки `TransferRunnable` са вредношћу `max` постављеном на `2 * INICIJALNO_STANJE` и покрене програм, он ће радити извесно време, а потом стати.

Смртоносно блокирање (6)

Напомена. Када програм стоји, укуцајте комбинацију тастера `CTRL+\\`. Добићете листу свих нити. Свака нит има стек извршавања, који говори где је тренутно блокирана.

Пример. Још један начин како би се могао изазвати настанак смртоносног блокирања у примеру банке: учини се i -та нит одговорна за стављање новца на i -ти рачун уместо за подизање новца са њега. У овом случају, постоји шанса да све нити „нападну“ један рачун, свака покушавајући да са њега подигну више новца него што на њему има.

Да би се то урадило, само је потребно у оквиру метода `run` класе `Runnable`, у позиву метода `transfer` да се размене аргументи `saRacun` и `naRacun`.

Смртоносно блокирање (7)

Пример. Још једна ситуација у којој једноставно настаје смртоносно блокирање: промене се позиви `signalAll` у `signal` у програму. Програм ће у неком тренутку стати. Поново, ако се промени и `BROJ_RACUNA` на 10 то заустављање ће се брже десити.

За разлику од `signalAll` који обавештава све нити које чекају на додавање средстава, метод `signal` одблокира само једну нит. Ако та нит не може наставити, све нити могу постати блокиране.

Живо блокирање

Нит често делује тако што одговара на активности друге нити. Ако је акција те друге нити такође одговор на акцију неке нити, тада може доћи до живог блокирања.

Слично као код смртоносног блокирања, нити које су „живо блокиране“ нису у могућности да даље напредују. Међутим, те нити нису блокиране, већ су само превише заузете одговарањем једна другој да би могле да наставе са корисним послом.

Живо блокирање се може упоредити са следећим ситуацијом: двојица учтивих људи (Јапанаца – нпр. Катсуки и Хонда ;)) који су се сучелице срили на пролазу: Катсуки се помера улево да пропусти Хонду, а истовремено се Хонда помера удесно да пропусти Катсукија па су њих двојица и даље блокирани. Како виде да су и даље блокирани, Катцуки се помера дасно а истовремено Хонда иде улево. Они и даље блокирају један другог, па стога...

Изгладњивање

Изгладњивање описује ситуацију када нит није у могућности да добије регуларан приступ дељеном ресурсу и стога нема напретка.

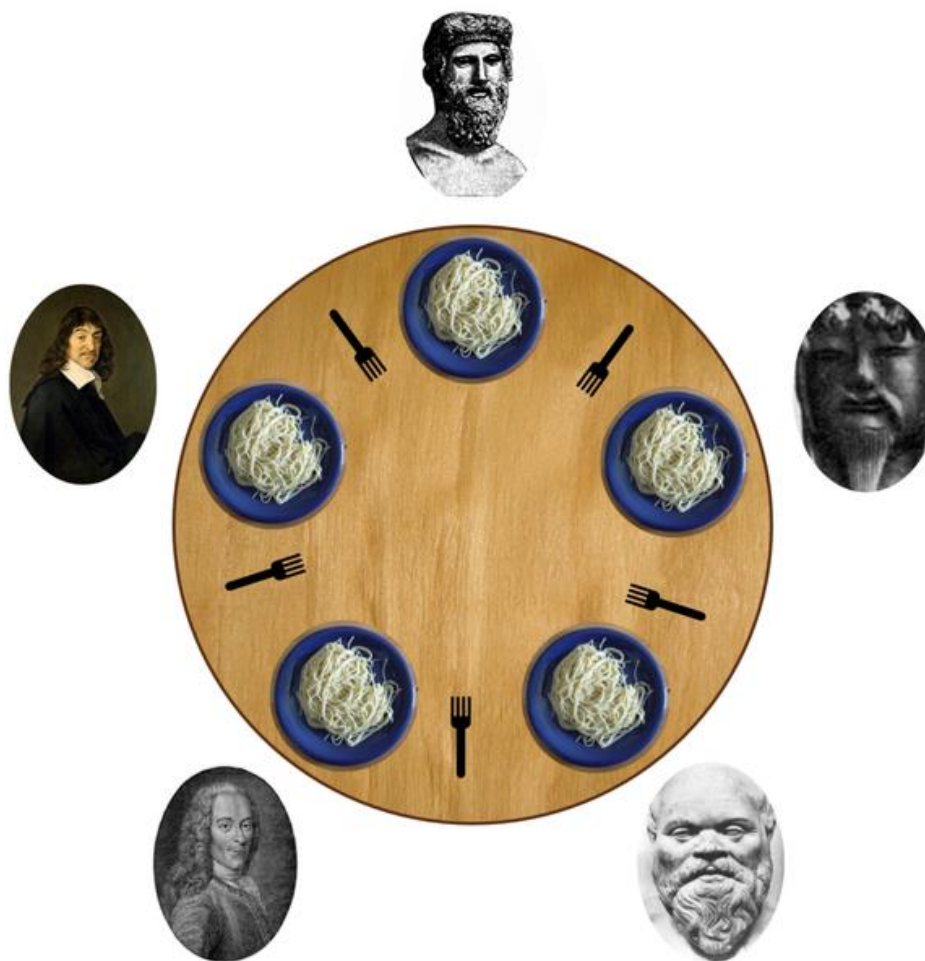
Ово се догађа када је дељени ресурс постао недоступан током дугог временског периода, јер га користе „похлепне“ нити.

На пример, претпоставимо да објекат садржи синхронизовани метод које ис дуго извршава. Ако један нит често позива тај метод, бдуге нити које такође захтевају синхронизовани приступ истом објекту ће често бити блокиране.

Изгладњивање (2)

Проблем филозофа који вечерају Hoare, 1985.

Захвалница

Велики део материјала који је укључен у ову презентацију је преузет из презентације коју је раније (у време када је он држао курс Објектно оријентисано програмирање) направио проф. др Душан Тошић.

Хвала проф. Тошићу што се сагласио са укључивањем тог материјала у садашњу презентацију, као и на помоћи коју ми је пружио током конципирања и реализације курса.

Надаље, један део материјала је преузет од колегинице Марије Милановић.

Хвала Марији Милановић на помоћи у реализацији ове презентације.